

9

מבוא ללימוד ענייני עריות

שער ראשון: עוצמת יצר העריות ותפקידו

- 19 • יצר לב האדם
- 31 • מדוע חזק כל כך יצר העריות
- 41 • גאולת הגוף
- 55 • לכל זמן ועת
- 65 • ניסיונות
- 77 • בכל מקום ובכל זמן
- 87 • אין ייאוש בעולם כלל
- 101 • חתימת השער

שער שני: שלושת השומרים

- 105 • מבוא לסוגיות המעשיות
- 107 • שמירת הברית
- 119 • שמירת העיניים
- 129 • שמירת נגיעה
- 135 • חתימת השער

שער שלישי: צרור עצות מעשיות

- 139 • מבוא לעצות
- 141 • אז מה לעשות?

שער רביעי: והצנע לכת

- 159 • צניעות
- 171 • אינטרנט

לקראת מהדורה שנייה

בסייעתא דשמיא ובשבח ותודה לבורא עולם, אנחנו עומדים בפתח המהדורה השנייה של הספר. המהדורה הראשונה יצאה לאור לפני מעט יותר משנה וברוך ה' קבלתי תגובות מבורכות ממחנכים, מהורים ובעיקר מבני נוער ובוגרים רבים בישיבות הסדר, מכינות קדם צבאיות, וישיבות תיכוניות שסיפרו עד כמה הדברים נגעו בהם, סייעו בעדם, ותרמו לעולמם. תגובות אלה חיזקו את ידי בצורך הגדול ובחשיבות העיסוק בנושאים מורכבים אלו.

יחד עם ההערות עלתה דרישה להתייחס לנושאים נוספים שלא נכתב עליהם בהרחבה בספר. בעקבות כך החלטתי במהדורה זו להרחיב את היריעה ולגעת בעוד שני נושאים חשובים:

הפרק הראשון עוסק בעניינה של מידת הצניעות. בפרק זה נעשה ניסיון להתבונן על מידה זו מתוך מבט המברר את ערכה הפנימי ואת הטובה הגדולה שהיא מביאה לעולם.

הפרק השני עוסק באתגר הרוחני שהזדמן לדורנו על ידי אמצעי הטכנולוגיה החדשים ובכללם: האינטרנט, הפייסבוק, הסמארטפונים וכדומה. בפרק זה נבחן חלק מהסכנות וההתמודדויות הרוחניות שבמדיה, נעמיק בהבנתן ונביא גם עצות להתמודד איתן. פרק זה אינו נוגע ישירות בענייני יצר העריות, ובו עוסק ספר זה, ואף על פי כן ישנן נקודות השקה רבות בין האינטרנט לבין ענייני היצר וגיל ההתבגרות.

תודה רבה לרב אלישע אבינר, על כך שכמו בשאר פרקי הספר, כך גם בשני הפרקים החדשים, עבר הרב ביסודיות רבה על הנכתב, האיר את הארותיו החינוכיות, ותרם רבות לגיבוש הפרקים בצורתם הנוכחית.

תודה מיוחדת לרב יונה גודמן, ראש תחום חינוך אמוני במכללת אורות, על שעיין בפרק השני העוסק במדיה ובאינטרנט ומתוך ניסיונו הרב בתחום, ייעץ והאיר בחכמה. הארותיו הוטמעו ונשזרו בדפי הפרק.

בלבי תפילה שלא תארע תקלה על ידי ותוכן הדברים ייכנס ללבם של נערי ישראל ויפיח בהם כוחות חיים מלאים בעוצמה ואור.

אלי שיינפלד, גבעת זאב, תשע"ב

מבוא

שאלת ערכם של היצרים והבנת תפקידם מעסיקה רבות את בני האדם. שימוש נכון ביצרים יכול להביא לחיי בניין ויצירה ושימוש מוטעה עלול להביא חלילה הרס וחורבן. ומי מאיתנו לא היה רוצה להשתמש ביצריו בדרך הראויה?

בתוך מערכת היצרים, יצר המין - יצר העריות בלשון חז"ל - תופס מקום מרכזי וחשוב. התהיות והשאלות סביב נושא היצר רבות ומטרידות, ולפעמים הלבטים והשאלות מביאים לידי בלבול ומבוכה. הדברים נכונים לכל בני האדם ונכונים הם שבעתים באשר לבני הנוער בתהליך גיבוש זהותם בשלבי ההתבגרות השונים¹.

כמו בנושאים אחרים, גם בנושא יצר העריות יש לבית המדרש אמירה ייחודית החייבת להישמע. עיסוק נכון ולימוד מובנה בענייני יצר העריות בכוחו להביא את הלומד לחיות חיים של ברכה, חיים של טהרה.

מה יש לבית המדרש לומר

תורת ישראל תורת חיים היא ואינה נשארת בין כותלי בית המדרש. התורה מדריכה את האדם כיצד עליו לחיות את חייו, חיים שיוכל לנצל בהם את כוחותיו הרבים בצורה נכונה. המחשבה שמי שחי חיי תורה בוחר לצמצם את כוחותיו, בטעות יסודה. עיון נכון בהדרכתה של תורה יגלה כי כל עניינה להעצים ולהאדיר את כוחות הרוח ולא פחות מכך להעצים גם את כוחות החומר שבאדם ובעולם.

מתוך הבנת חשיבות העיסוק בנושא נכתב ספר זה, המתמקד בהבנת כוחו וחשיבותו של יצר העריות כפי שעולה ממקורות רבים ומגוונים - מקורות חז"ל קדומים, ספרי ראשונים ואחרונים, ודבריהם של רבנים והוגי דעות בני זמננו.

הספר אינו ספר מוסר. אין מגמתו להוכיח את התועים בדרך אלא להראות כיצד התורה מלמדת לממש את יקרת ערכו של יצר המין ואת

1 הרב שלמה וולבה מדגיש את חשיבות ההסברה וההכנה לימי הבגרות: "אם היחס בין ההורים והילדים הוא יחס לבבי וההורים יכולים לדבר עם הילדים בלי להתבייש אזי הם צריכים לדבר איתם ולהכין אותם לבגרות... החפץ חיים היה רגיל לדבר עם בניו שהגיעו לגיל חמש עשרה ולהסביר להם פעם אחת את כל מה שקשור להתבגרות... מה רבה העבודה של ההורים והמחנכים לכוון את הצעירים בפני ניסיונות אלה." (זריעה ובניין בחינוך, עמוד נ')

כוח החיים העצום שבו. גישה לא נכונה לענייני היצר גורמת לפספוס הכוח הגלום ביצר, ומטרת התורה להדריך את האדם שלא יאמץ טעות זו. הספר נכתב בשפה פשוטה, וכתובתו צומחת מתוך מוכנות לגעת בסוגיות עדינות בפתיחות גדולה יותר מאשר בעבר.

✓ אולי עדיף שלא נדבר על זה

לפי שקשה לדבר בענייני זיבה וקרי שהוא באברי הזרע שמתפעלים במחשבה, והיינו סבורים שיותר טוב למעט הדיבור והלימוד בהם, ורק משה הוא מוכרח ללמד ישראל הקבלות שיש לו בעל פה שלא יאבדו מישראל, אבל אחר שכבר לימדם שוב אין המצווה להגות בהם כמצוות תלמוד תורה שהמה למצווה אפילו בלי תועלת למעשה ולזכירה, משום הכי כתיב בפרשה זו ואמרתם אליהם שגם אהרון ילמד עם ישראל אחר שכבר למד משה בסדר המשנה כמנהגו והוא הדין כל רב לתלמידיו ומשום שבאמת בלימוד התורה אין יוצא רע והיא אילת אהבים ויעלת חן.

(הנצי"ב, העמק דבר, ויקרא ט"ו, ב')

הנצי"ב, בפרושו לפרשיית זב בתורה, מציג את המחשבה הראשונה העולה בראשו של כל מי שעוסק בנושא זה, והיא: אולי עדיף שלא נדבר על זה. בבואנו ללמוד עניינים אלו, יש מחשבה שהשתיקה עדיפה ורצוי לצמצם את העיסוק ואת הדיבור בנושא. עם אמירה זו התמודד הנצי"ב ונבקש להתמודד גם אנחנו².

שלוש סיבות עיקריות גורמות לבני אדם להדיר עצמם מעיסוק ביצר העריות:
לימוד משוחרר בנושא יצר המין גורם כמעט תמיד להרגשת מבוכה. לימוד התורה נוגע במישורים רבים, חלקם מישורי הלכה ומעשה אשר מעצם אופיים העיון בהם נשאר ברמה השכלית, וחלקם מישורי מחשבה שגם אם הם טעונים רגשית אין בהם מיסוד המבוכה. לעומת זאת, לא די שאין הלימוד בענייני היצרים נותר ברמה השכלית ושהוא טעון רגשית, אלא שהוא אף מפגיש את הלומד עם נושאים עדינים שבדרך כלל אינם מדוברים בריש גלי ושעיסוק בהם הוא כמעט בחזקת טאבו, מה שכאמור גורם, או עשוי לגרום, לתחושות מבוכה ואי-נעימות.

2 הנצי"ב התייחס בדבריו לענייני זיבה. מתוכן דבריו אפשר ללמוד כי כשם שהוא קורא לא להזניח את העיסוק בענייני זיבה למרות 'ההתפעלות המחשבתית', כך קיימת חובה לעסוק גם בנושאים רגישים אחרים כדוגמת העיסוק ביצר המין, ולא להניחם בקרן זוית.

סכנת ההתפעלות המחשבתית, על פי הנצי"ב, היא העומדת מאחורי מחשבתם של המונעים עצמם מלעסוק בתחומים אלו. הנצי"ב התייחס ללימוד ענייני זיבה, עניינים אשר מעצם טבעם פחות מושכים ומרגשים את הלומד אותם, ואף על פי כן קיים בלימודם החשש שיעוררו בלומד מחשבות ודמיונות. כל שכן שהעיסוק ביצר העריות יכול לגרום ללומד לגירויים ולדמיונות, שהרי טבע הלימוד בנושא שכזה הוא לעורר בעוסק בו כוחות חיים גדולים, ועם התעוררות כוחות אלו - מתעוררים גם דמיונות וחרהורים.

פחד נסתר משינוי. פעמים רבות הלומד חושש כי לימוד מעמיק בנושא זה יחייב אותו לשנות את אורחות חייו - שינוי שאין הוא מאמין שהוא אפשרי, ואולי אף אינו רוצה בו. הלומד, לעתים אפילו באופן לא מודע, חושש כי לימוד של נושא זה, אם ייעשה ברצינות ו'עד הסוף', יביא בעקבותיו את הצורך לוותר על רבות מהנאותיו, ובעצם לשנות באופן מעשי את סגנון חייו. הרתיעה מהתביעה המוסרית הגדולה שאולי תעלה תוך כדי הלימוד, גורמת לו לוותר ולהתחמק מלימוד מעמיק של הנושא.

✓ מדברי תורה לא יצא רע

אי אפשר וגם לא כדאי להתעלם מהחששות שבעיסוק ביצר העריות, אך יחד עם זאת קיימת חובה לעסוק בבירור ובלימוד ענייני היצר בכל דור ובכל בית מדרש - "והוא הדין כל רב לתלמידיו ומשום שבאמת בלימוד התורה אין יוצא רע והיא אילת אהבים ויעלת חן".

ומדוע, על אף הסכנות והחששות, קיימת חובה וצורך לעסוק בכך? מפני חשיבות הנושא. עוצמות חיים רבות מרוכזות ביצר העריות. יצר העריות הוא היצר שמניע את כוחות החיים, לכיוון של ברכה וצמיחה או חלילה לכיוון של קלקול ואבדון. כל מי שעניינו בראשו רואה בחוש כי בריחה מהתמודדות תגרום יותר נזק מתועלת, ובכוחו של לימוד מסודר ומעמיק בנושא להצמיח בשורה גדולה ותועלת רבה ללומד.

נכונים הדברים בכל דור ודור ועל אחת כמה וכמה נכונים הם בדור שלנו. עינינו רואות כי בדורנו ההתמודדויות, הקשיים, הניסיונות והנפילות בתחום יצר העריות קיימים בזמניות גדולה ובעוצמה חזקה הרבה יותר מבעבר.

אי אפשר להשאיר בירור משמעותי זה ל'רחוב'. התבוננות בדפוסי חיים אנושיים מגלה כי בתחום יצר המין האווירה רחוקה מהדרכתה של תורה. גם שדה המחקר והחינוך הכללי לא צמח מתוך נקודת מבט אמונית או מתוך מקורות של תורה וממילא גם מסקנותיו בנושא אחרות.

דורנו הוא דור דעה שאינו מסתפק בהדרכות הלכה ומעשה בלבד. הוא דור שמחכה ומצפה בכליון עיניים לשמוע את דבר ה', בגדלות ובעמקות³. חובה עלינו אפוא ללמוד ולהפיץ את הבשורה הגדולה שיש לתורתנו בעניין. אם לא נעמול אנחנו על מלאכה זו, מי יעשה זאת עבורנו?

ישאל השואל - הן בתורה שבכתב והן בתורה שבעל פה יש התייחסויות רבות לנושא. במהלך הדורות המשיכו ועסקו בבתי מדרש שונים בכוחו ובעוצמתו של היצר ואף הציעו דרכי התמודדות עימו, וממילא הדברים כבר כתובים והרוצה להחכים יעיין בספרים ויוסיף לקח, ומדוע יש להוסיף על מה שנכתב?

אלא שאי אפשר להסתמך על הספרות הענפה שנכתבה בדורות הקודמים בלבד. דורנו משווע לעיסוק מחודש ואמין בענייני יצר העריות, שהרי הדורות מתחדשים ועימם התמודדויות חדשות ותובנות ייחודיות המתאימות להם. לא דומה התמודדות של דורות עברו להתמודדות של דור עקבתא דמשיחא⁴, כל זמן מאיר בתכונתו ועימו העצות וההדרכות השייכות אליו. כמובן שכל קומה נוספת שנבנית במהלך הדורות משכללת את קודמתה ואין עניינה לשלול אותה או להחליפה.

ומה על החששות? נכון שהעיסוק בנושא לעיתים מביך, אולם אין בכך כדי למנוע את הכרחיותו. המבוכה שבלימוד מעידה לא על קלקול אלא דווקא על עדינות רוחנית, ועיסוק בנושא בצורה נכונה גם ישמר את אותה עדינות ראויה.

החשש מפני ההתפעלות המחשבתית שייתכן ותעלה בזמן הלימוד הוא אכן חשש משמעותי. ובכל זאת אי אפשר להסתתר מאחוריו ולבטל את חשיבות הלימוד, שהרי בזמננו הגירויים והריגושים נמצאים בכל עבר ובכל פינה, ואם לא נשכיל להתמודד עם נושאים אלו בתוך בית המדרש, על אף ההתפעלות האפשרית, סביר להניח שהיא תתעורר במקומות אחרים, בעייתיים הרבה יותר.

זאת ועוד, הנצי"ב מעיד כי "מדברי תורה לא יצא רע" ועל אף שייתכנו נזקים מידיים, לטווח הרחוק דווקא הלימוד בקדושה יעלה את האדם

3 בהקשר זה כותב הרב קוק במאמר 'הדור': "ודור בעל רוח גדול חפץ ומוכרח לחפץ, בכל מקום שהוא פונה, לשמע דברים גדולים. ועיקר הגדולה של הדברים, הוא שיהיו מסוימים ומבוררים, עם גודלם, רוחבם והקיפם... והדברים הנמוכים והפשוטים לבדם, אע"פ שהם מלאי אמת וצדק, לא יספיקו לו, לא ימצא בהם מנוח... על-כן בא מועד להתחיל בעבודת הקודש הזאת ללמוד מה שיהיה על-מנת ללמד את דורנו הצעיר, החפץ לפחות להיות חי וער, וחלק רשום ממנו חפץ ג"כ להיות חושב ומרגיש מה שראוי לישראל ולאדם".

4 "בעקבי משיח מתגבר מאוד עוון זה (הכוונה להוצאת זרע לבטלה) וכמו שכתב בספר ראשית חכמה כי כמעט אין אדם בדורו שניצל" (רבי צדוק הכהן מלובלין, צדקת הצדיק, פסקה ק"ט).

לדרגה גבוהה יותר מזו שהיה בה בטרם למד את הנושא, והלימוד יביא לו ברכה גדולה בחיי המעשה.

ומה על הפחד משינוי? מקורו של פחד זה במחשבה שהאיסורים וההגבלות שבתורה מובילים את האדם לחיים פחות מאושרים. טענתנו היא שההפך הוא הנכון. אין מגמת ההגבלות לחנוק את הכוחות שבאדם אלא להעצימן. באמצעות הכוונת התורה מצליח האדם לחיות חיים מאושרים יותר.

נכון שהתביעה המוסרית אינה קלה, ובכלל, שינוי הרגל על פי רוב אינו נוח, וכבד הוא לאדם, אבל ההבנה שבכוחו של בית המדרש להביא את הלומד לחיים משמעותיים ומאושרים יותר, בכוחה להטעין את האדם במוטיבציה גדולה שיצליח בעזרתה לגבור על הפחד, ובמקרה הצורך גם לעשות את השינוי הנדרש.

מבנה הספר

לספר שלשה שערים:

השער הראשון עוסק במספר נושאים מרכזיים הקשורים בענייני יצרים בכלל וביצר העריות בפרט, תוך עיון במקורות המבססים את ההבנה בנושא. בשער זה ננסה להבין מדוע היצרים - ובראשם יצר העריות - חזקים כל כך, נראה את החידוש הגדול של התורה ביחס לשימוש נכון ביצרים, ונעיין גם בדרכי ההתמודדות השונות, בתפקידם של הניסיונות, במשמעותן של הנפילות ועוד.

השער השני עוסק בשלשה נושאים מעשיים הקשורים ליצר העריות: שמירת הברית, שמירת העיניים ושמירת נגיעה. בשער זה נראה את המקור ההלכתי של הנושאים הנידונים ונעסוק בעיקר במשמעות המחשבה העומדת בבסיס ההלכה. עקרונות הנושאים הנידונים בשער זה נובעים מהנלמד בשער שלפניו, לכן המלצתנו לעיין בשער השני רק לאחר לימוד העיניים המובאים בשער הראשון.

השער השלישי והאחרון עוסק בעצות למעשה והדרכות בהתמודדות עם יצר העריות.

* * *

יצר לב האדם

מה מקומו של היצר? מהי משמעותו? האם אפשר לקבוע כי היצרים רעים? האם כדאי לבטלם? כיצד ראוי להתמודד עימם בצורה הטובה ביותר?

✓ האם היצר הוא שלילי?

כרקע לבירור סיבת עצמתו של יצר העריות יש להקדים ולבאר את תכונות היצרים ואת תפקידם בכלל. האדם מורכב מנשמה רוחנית, חלק א-לוה ממעל, ומגוף שמקורו בעפר, שמכוחו פועלים באדם יצרים ודחפים⁵. מקובל לחשוב כי היצר הוא במהותו שלילי, שהרי מקורם של היצרים והתאוות בחלק הנמוך שבאדם. לפי מחשבה זו ביטול היצר עשוי להביא ברכה גדולה. האם מחשבה זו נכונה?

בפרק זה נראה כי הימצאותם של היצרים ושל התאוות אינה שלילית. נהפוך הוא. יצרים ותאוות מלמדים על עוצמות חיים גדולות. ביטול היצרים לא רק שלא ייטיב עם האדם אלא אף יצמצם מאוד את כוחותיו וממילא את אפשרויותיו לחיות חיים של יצירה ושל בניין.

✓ מה למנוול ולבית המדרש?

במסכת קידושין הובאו דבריו המפתיעים של רבי ישמעאל. הוא מכנה את יצר הרע בתואר 'מנוול' ואף על פי כן הוא לא מייעץ לאדם להרוג את יצר הרע, ואפילו לא לנהל עימו מלחמת קרמה. אדרבה, הוא סובר שיש למשוך את המנוול אל בית המדרש:

תנא דבי רבי ישמעאל:

אם פגע בך מנוול זה (=יצר הרע)

משכהו לבית המדרש.

אם אבן הוא נימוח, אם ברזל הוא מתפוצץ.

⁵ רבי מנחם בן שלמה - 'המאיר' - מכנה את היצרים 'פעולות היוצאות מן התאוה'. כאשר אדם תאב לאכול הרי פועל בו יצר האכילה. כאשר אדם תאב להשיג כסף לרוב, יצר הממון הוא זה שפועל בו. יצר הכבוד גורם לאדם להתאוות לתשומת לב, ואילו יצר המין מביא אותו להתאוות לנשים.

אם אבן הוא נימוח, דכתיב: הוי כל צמא לכו למים, וכתיב אבנים שחקו מים.
אם ברזל הוא מתפוצץ, דכתיב: הלא כה דברי כא ש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע.⁶

מה יקרה ליצר בבית המדרש? מדוע לא להילחם עימו בכל הכוח? רבי ישמעאל מבין שתפקידו של האדם הוא להעניק ליצר, שאולי בתחילה הסיטו לרע, תפקיד ובסיס חיובי, **כי היצר במהותו אינו רע**, ואין לשלול את עצם קיומו. בבית המדרש, דרך לימוד התורה, הוא ייחשף לעולם שונה. הוא יספוג לתוכו עדינות ונעימות ובעזרתם הוא יימשך לכיוונים חיוביים. מכוח לימוד התורה ידע האדם כיצד אפשר לעבוד את ה' בשיתוף כל היצרים. מהיצר תתפתח **יצירה** חיובית ומהמנוול יצאו חיים עדינים, חיים בריאים וחדשים. וכך כותב רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו צדקת הצדיק:

כל הכוחות הנטועות בכל נפש מישראל אין לחשוב שהוא רע גמור ושצריך להיות הופכו, כי אין לך שום מידה וכוח שאין בה צד טוב גם כן. רק צריך שישתמש בה כפי רצון ה' יתברך. ואם אינו כפי רצון ה' יתברך גם המידות הטובות- רעות, על דרך שאמר ז"ל טוב מאוד זה יצר הרע.⁷

העיקרון שמביא רבי צדוק קובע **שכל כוח וכל יצר הטמון באדם יכול לשמש הן לחיוב והן לשלילה**. פירושה של דברים הוא שאין יצר שתכונתו העצמית היא שלילית. אין כוח באדם שנברא והושם בו להרע. ראייה שמסווגת יצרים בתור טובים או רעים היא ראייה שאינה מבינה את תפקידם.

אם נביט בדוגמת תאוות האכילה, נראה שאפשר להתבונן על תאוות זו מזווית שונות. יש מי שיראה בה שלילית: בגללה מגיעים בני האדם לזלילה מוגזמת ולעיתים היא מסיטה אנשים מענייני רוח לענייני חומר. אפשר גם להתבונן על תאוות האכילה באופן חיובי: הרגשת הרעב הנגרמת מתאוות האכילה מזכירה לאדם ומעוררת אותו לאכול כדי צרכיו ומחייתו, ובכך הוא ממלא את אחד הצרכים הבסיסיים של גופו.⁸

6 קידושין ל', ע"ב.

7 צדקת הצדיק, אות מ"ז.

8 במדרש ויקרא רבה פרשה ל"ג מובאת דוגמה טובה לעיקרון המדובר: רבן שמעון בן גמליאל אמר לטבי עבדו לקנות לו דבר טוב מהשוק. חזר עבדו ובידו לשון. אמר לעבדו שוב לשוק והבא לי דבר גרוע מהשוק. חזר לשוק וקנה לשון בשנית. לשאלתו של רבן שמעון בו גמליאל הסביר טבי כי "חיים ומוות ביד הלשון". כלומר שלשון יכולה להיות טובה ויכולה להיות גרועה, תלוי בשימוש שעושה בה האדם.

כשם שהדברים נכונים ליצר האכילה כך הם נכונים לכל יצר ויצר. יצר הוא כוח. את טיבו קובע השימוש שיעשה בו האדם. אם ישתמש האדם ביצר לחיוב, הרי שבזכות היצר תבוא ברכה לאדם, ואם ישתמש האדם ביצר לשלילה, הרי שבדיעבד התבררה מציאותו של היצר כשלילית ומזיקה. וכך מדגים בעל ה'תפארת ישראל' כיצד אפשר להשתמש באותו היצר לבניין וליצירה או להרס ולשלילה:

עבודה לה' בשני היצרים. הוא יכול להיות באופן זה שישתמש אדרבה באש דיצר הרע כמו החמדה והתאוה והכעס והגאווה והקנאה, להתלהב עצמו לפעולות המצווה ולעשיית מעשים טובים, נמצא משתמש ביצר הרע למצוות עשה... ובזה מובן גם כן המאמר התמוה דיהודה בן תימא אומר 'הווי עז כנמר' דקשה, וכי יעלה על הדעת שנאמר לאדם שנירצה לזרז אותו לשלמות שיהיה כחיות רעות טורפי טרף? והלא היה טוב ונאות יותר לומר היה כאחד מהגדולים והטובים בארץ שהיו לפניך כאברהם יצחק ויעקב משה ואהרן וכדומה, אבל הכוונה הוא לגלות לנו החכמה הנפלאה אין נוכל להפוך את התאוות הרבות לסיבות אמצעיות להוציא מעשים טובים מהכוח להפועל.⁹

רבי שמשון רפאל הירש בפירושו לספר בראשית מתייחס למשמעותם של היצרים וגם הוא קובע שאין לדכאם אלא להשתמש בהם בדרך הנכונה:

ה' ברא את כוח היצר לא למען ישלוט בך אלא למען תשלוט בו אתה. אל לך לדכאו ולהמיתו, אלא תמשול בו ותנהיג אותו. זו כל תכליתו וזה כל ייעודו. שעה שאתה מושל ביצרך הרי שהוא משיג את ייעודו ועל כן הוא משתוקק לך. **הן אין לך תכונה אנושית שהיא טובה או רעה כשהיא לעצמה. הכל תלוי בדרך הניצול המוסרי. ואכן ברכה גדולה יש בכוח היצר והוא צורך למעלת האדם.** אילו הטוב היה תמיד מתוק והרע מר לעולם, היתה בטלה כל מעלת האדם, האדם היה כפוי על פי גזירת היצר לעשות מעשים טובים, אולם לא נברא האדם אלא למשול ביצרו ולנצל את כוחו בדרך הנכונה.¹⁰

אין תכונות וכוחות בעולם ובאדם שלעצמם הם רעים. לכן הרש"ר הירש טוען כי "אל לך לדכאו (את היצר) ולהמיתו אלא תמשול בו ותנהיג אותו".

9 תפארת ישראל, מסכת ברכות פרק ט' משנה ה'. 'תפארת ישראל' הוא פירוש מפורסם למשניות שחיבר רבי ישראל ליפשיץ.

10 פירוש הרש"ר הירש על התורה, בראשית ד', ז'.

בהמשך דבריו הוא קובע כי מעלת האדם מתבטאת ביכולת הבחירה שלו. בשונה ממלאכים ולהבדיל, מבעלי החיים, האדם יכול לבחור. זוהי מעלתו אך זהו גם מבחנו. אם הוא יצליח לשלוט ביצריו הרי תתברר מעלתו כגדולה יותר משל המלאך, אך אם חלילה ייכשל, תתברר מעלתו כנמוכה ממעלת החיה והבהמה¹¹.

✓ יצר הרחניות - עבודה זרה או נבואה

הבנה זו, שכל כוח באשר הוא יכול להיות חיובי או חלילה שלילי, עולה בצורה ברורה בסיפור המפורסם במסכת יומא המתאר בקשה חריגה שביקשו חכמים מהבורא.

הגמרא מתארת את הנהגת אנשי כנסת הגדולה בתקופה שמצבו הרוחני של העם היה ירוד מאוד. עם ישראל לא מצליח להתמודד עם יצר העבודה הזרה ופונה לאלוהות אחרת. העבודה הזרה פושטת בכל מקום ותחת כל עץ רענן. מחמת מציאות רוחנית קלוקלת זו נחרב בית המקדש ונשרף ההיכל¹².

בהיותם אחראים על רמתו הרוחנית של העם, אנשי כנסת הגדולה חשים שאי אפשר להמשיך בכך, העם כושל ונדמה שאין לו יכולת להתמודד עם יצריו, ובראשם יצר העבודה הזרה, לכן הם נאספים ופונים אל ה' בבקשה חריגה:

ויצעקו אל ה' אלוקים בקול גדול.

מאי אמור?

אמר רב ואיתימא ר' יוחנן - בייא בייא

היינו האי דאחרביה למקדשא, וקליה להיכליה,

וקטלינהו לכולהו דדיקי ואגלינהו לישראל מארעהון ועדיין מרקד בינן.

כלום יתבתי לן אלא לקבולי ביה אגרא?

לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן.

נפל להו פיתקא מרקינא דהוה כתב בה אמת.

11 "אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למלאכי השרת. אם לאו, אומרים לו זבוב קדמך, יתוש קדמך..." (בראשית רבה, פרשה ח')

12 הגמרא מתארת את עוצמתה האדירה של תאוות העבודה הזרה בימי בית ראשון: רב אשי אומר לתלמידיו "מחר נלמד על חברינו", כשכוונתו לשלשת המלכים אחאב, ירבעם ומנשה עליהם נאמר שאין להם חלק לעולם הבא. בלילה מופיע מנשה בחלום ואומר לו: "חברך וחברי אביך קראת לנו? אילו אתה היית מרים את שיפולי גלימתך ורץ אחרי". למחרת, לאחר שהבין כי טעה כשזלזל באותם מלכים, אמר רב אשי לחכמי בית המדרש: "נפתח בלימוד על רבותינו". (סנהדרין ק"ב, ע"ב)

אמר רב חנינא: שמע מינה חותמו של הקב"ה אמת.

אותיבו בתעניתא תלתא יומין ותלתא לילואתא.

מסרוהו ניהליהו

נפק אתא כי גוריא דנורא מבית קדשי הקדשים,

אמר להו נביא לישראל, היינו יצרא דעבודת כוכבים¹³

תרגום:

ויצעקו אל ה' אלוקים בקול גדול.

מה אמרו?

אמר רב ויש אומרים שאמר זאת ר' יוחנן - ויי, ויי,

אותו זה (יצר העבודה זרה) שהחריב את המקדש, ושרף את ההיכל,

והרג את כל הצדיקים והגלה את ישראל מאדמתם ועדיין מרקד

ביננו.

האם לא נתת לנו אותו כדי שנקבל על ידו שכר?

לא אותו אנחנו רוצים ולא את שכרו.

נפל פתק מהשמיים שהיה כתוב בו 'אמת'.

אמר רב חנינא: מכאן נלמד שחותמו של הקב"ה אמת.

ישבו בתענית שלשה ימים ושלשה לילות,

מסרוהו (את יצר העבודה זרה) בידיהם.

יצא גור של אש מבית קדשי הקודשים.

אמר להם הנביא לישראל, זה הוא יצר עבודה זרה.

חכמים פונים אל ה' ומבקשים ממנו שיבטל את יצר העבודה הזרה ובקשתם נענית בחיוב. משמעות הפנייה לקב"ה אינה מובנת מאליה. יש כאן דבר מפתיע ומעורר מחשבה. פנייה זו היא בעצם בקשה לשינוי מאזן הכוחות בעולם ובאדם. הם מקווים שבשל שינוי מאזן הכוחות ההתמודדות תהיה פחות קשה, והנפילות יעלמו או לכל הפחות יצטמצמו. מפתיעה היא לא פחות העובדה שהקדוש ברוך הוא נענה לבקשתם ומסכים לשנות את מאזן הכוחות שנקבע עוד בראשית ימי הבריאה.

בספר 'אדר היקר' מתייחס הרב קוק לסוגיית ביטול יצרא דעבודה זרה וכותב דברים מרתקים. הוא טוען שכאשר אנחנו בוחנים את משמעות ביטול יצר העבודה הזרה עלינו לא רק לראות את התועלת שבביטולו אלא גם להתייחס להשלכות השליליות הנובעות מביטול היצר. עד כמה שישמע הדבר מפתיע - לצמצום הופעת היצר יש גם מחיר. וכך הוא כותב:

13 יומא ס"ט, ע"ב.

מאז שבטל יצרא דעבודה זרה נסתלק כח החיים הרענן של יסוד האהבה האלוהית מן העולם.

כח האהבה האלוהית ככל כח טבעי בלתי מעובד שבנפש האדם צריך הוא ללימוד של פיתוח וכשרון עבודה...

ומתוך כשלון הכח המוסרי שלא היה אפשר לישראל לקבל רוב טובה של החיים הבריאים והטובים עד בא "יום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא", היה הכרח למעט צביון החיים מיסודו הפראי הטבעי, לבטל יצרא דעבודה זרה שאמנם היה כגוריא דנורא בבית קודשי הקודשים...

אבל מאז אבד כח החיים של האהבה את ערכו הטהור, הרומנטיקה עם כל סעיפיה לא תוכל עוד להחזיק מעמד בטהרתה...¹⁴

בכל כוח שירד לעולם טמון פוטנציאל מבורך של יצירה, ובו זמנית קיים בו גם פוטנציאל הרס וחורבן. כאשר מתבטל הכוח מהעולם - הנזק שעלול היה להיגרם אמנם נמנע, אך התועלת החיובית נעלמת גם היא. כאשר התבטל יצר העבודה הזרה, תופעת העבודה הזרה והאלילות התמוססה כמעט לגמרי, אך יחד איתה ירדו לטמיון גם כוחות גדולים של אהבת ה'. כעת בעולם חסרים כוחות רוחניים שאפשר להגיע בעזרתם לעומק אחר בקשר ובקרבה אל ה'.

בכך אפשר להבין מדוע מקומו של יצר העבודה הזרה הוא בקודש הקודשים, שהרי שורשו של יצר זה הוא השאיפה להתחבר לעולמות רוחניים ואין מקום שמבטא שאיפה זו יותר מקודש הקודשים.

גם רבי צדוק הכהן מלובלין מתייחס לסוגיית ביטול יצר עבודה זרה. בספרו 'רסיסי לילה' הוא מציין שבעקבות ביטול היצר הסתלקה לה הנבואה:

כפי המעלה והשלימות שיש לאדם כך לעומתו חסרון כנגדו ממש כפי ערכו...

הכל מעורב טוב ורע וזה לעומת זה שעשה אלוקים הם בערבוביא. וכל שיש בו חסרון עצום הוא כלי גם כן לשלימות מופלג אם יזכה כדרך שמובא בזהר (ח"ג דטז ע"א) בדור מבול שהיו ראויים לקבל תורה...¹⁵

ובהיות יצרא דעבודה זרה שליט היינו להיות אור הנבואה נגלה אז להיות רואה בעין מראות אלוקים, מזה נמשך יצר הרע לעשות

14 אדר היקר. מאמר שלישי, עמוד ל' - ל"א, הוצאת מוסד הרב קוק. בהקשר זה ראה את דברי הרב קוק בפנקס "ראשון ליפו", פסקה ס"א-1, שם הרב מתייחס באריכות להשלכות של ביטול יצר העבודה זרה, ולתועלת המבורכת שביצר, שנגנזה לעת עתה.

15 וראה בעניין זה בהמשך בפרק 'אין ייאוש בעולם כלל'.

אלוקים אחרים הנגלים לעין.

ולכן אמרו ביומא דכשביטלוהו אנשי כנסת הגדולה אמרו לא איהו בעינן ולא אגריה ("לא אותו אנו רוצים ולא את שכר"), פירוש אגריה, השלימות הנמשך ממנו, כי מעת שנעקר יצרא דעבודה זרה נסתלקה נבואה מישראל¹⁶

בזהר הקדוש מובא כי אנשי דור המבול היו ראויים לקבל את התורה. כיצד אפשר להבין שדור שנגזרה עליו כלייה היה מוכשר מאוד, והיה במעלה רוחנית כל כך גבוהה? מבאר רבי צדוק כי אנשי דור המבול היו אנשים עם עוצמות אדירות. הם יכלו להביא את עוצמתם לכיוונים חיוביים אך הם לא עשו כן, ולכן עוצמות אלו הביאו אותם למקומות שפלים כל כך¹⁷.

וכך הם הדברים ביחס לעבודה הזרה. כאשר הכמיהה להתחבר לעולמות רוחניים לא מנותבת לאפיקים רצויים היא מתגלה בלבושים של עבודה זרה, ולכן כאשר מחליטים חכמים לבטל את יצר העבודה הזרה הם מבטלים למעשה את היצר שמוליד קירבת אלוקים.

עד היום אנחנו מרגישים בחסרון הגדול שנגרם בעקבות ביטולו של יצר העבודה הזרה. הנבואה נעדרת ויחד עמה גם החוויה הרוחנית שבעבודת ה' נדחת לפינה. בעבר עבדו את ה' מתוך עולם של רגש, דמיון וחוויה, אך היום תפסו את מקומם של אלו בעיקר השכל וההכרה.

✓ חיים חדשים או חידלון

חכמים חוו הצלחה. בקשתם נענתה, והיא מביאה אותם לפנייה נוספת לקב"ה. אחרי החלשות יצר העבודה הזרה הם מבקשים לגאול את העולם גם מהתמודדות עם יצר העריות. הנביא, שקודם לא הביע התנגדות, עוצר אותם ומתריע - אל תעשו זאת, העולם ייחרב.

אמרו: הואיל ועת רצון הוא נבעי רחמי איצרא דעבירה,

בעו רחמי ואמסר בידיהו.

אמר להו: חזו דאי קטליתו ליה לההוא כליא עלמא.

חבשוהו תלתא יומי ובעו ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל ולא אשתכח.

16 רסיסי לילה, אות י"ג.

17 יסוד זה מופיע באריכות במאמרו של הרב קוק 'דרך התחיה' שם הוא מתייחס אל דמותו של 'אותו האיש' וכותב כי למרות שבפועל קלקוליו היו רבים הרי ש"מחוללה (של הנצרות) היה בעל כח אישי נפלא, הזרמתו הנפשית היתה גדולה." (מאמרי הראי"ה, עמוד 5-6)

אמרי: היכי נעביד? נקטליה - כליא עלמא.
גיבעי רחמי אפלגא - פלגא ברקיעא לא יהבי.
כחליניהו לעיניה ושבקוהו ואהני דלא מיגרי ביה לאיניש
בקריבתה¹⁸.

תרגום:

אמרו: הואיל ועת רצון היא, נבקש רחמים שיימסר בידינו גם יצר
העבירה (יצר העריות).
ביקשו רחמים ונמסר בידיהם.
אמר להם (הנביא): תיזהרו, אם תהרגוהו העולם יתכלה.
אסרו את היצר שלשה ימים וחיפשו ביצה בת יומה בכל ארץ
ישראל ולא מצאו.
אמרו: מה נעשה?
נהרגו - יתכלה העולם.
נבקש רחמים על חציו (שישאר כוחו החיובי) - חצי בשמים לא
נותנים.
סימאו את עינו ועזבוהו והועיל הדבר שלא יתגרה אדם
בקרבותיו.

כדי לבחון את משמעות דברי הנביא, חכמים מחליטים לערוך ניסוי. הדבר
מתואר בצורה ציורית: הם כולאים את היצר במשך שלושה ימים כדי
לבחון את תוצאות קיום העולם בלעדיו. ואכן הם נוכחים לראות שללא
יצר זה העולם חדל מלהתקדם ומלהתפתח, ומתחיל להתנוון. חכמים
מבינים כי בלעדי יצר העריות אין חיים, אין תולדות ואין המשכיות. לא
רק בבני האדם תחדל היצירה והתפתחות כי אם בבריאה כולה, אפילו
תרנגולת אינה מסוגלת להטיל ביצה.

רבי צדוק הכהן מלובלין מעמיק ומדייק מהגמרא כי לא זו בלבד
שפעולת הזיווג הכרחית להתקדמות העולם אלא **שעצם התאוה** הגורמת
למשכיה, נצרכת היא בעולם:

והיינו כידוע מהטבעיים דכל הולדה הוא רק על ידי תאוה וכאשר
הוא בתוקף התאוה אז יהיה הנוול זריז וממולא וחכם, דעל כן רובן
של ממזרים פקחים, ואם לא בתאוה כל כך יהיה עצל וסכל ושלא
בתאוה כלל לא יוליד כלל.

וכן איתא (יומא ס"ט ע"ב) דכשכבשו יצר הרע לא אשתכח ביעתא בת
יומא ולא אמרו דלא היה זיווג רק לא היה הולדה שאינו בלא יצר
ותאוה.

18 יומא ס"ט, ע"ב.

וכך רצה ה' יתברך שיהיה יצירת האדם על ידי תאוה ושיהיה בו
יצר ותאוה בתולדה ועל ידי זה יהיה מקום לבחירה ולהשתדלות
ומקום לתורה שהוא רק על ידי היצר¹⁹.

בגמרא לא נאמר שלא היה זיווג של תרנגולות ותרנגול, נאמר רק שלא
נמצאה ביצה. הזיווג אמנם התבצע אך לא מתוך חשק ותאוה, וזיווג
שכזה אינו יכול להוביל להטלת ביצה. מכאן מדייק רבי צדוק כי התאוה
היא הכרחית ורק באמצעותה אפשר להביא חיים לעולם.

כפי שראינו בסיפור על ביטול יצר העבודה זרה, וכשם שעולה מתוצאות
הנסיון (הלא מוצלח) לביטול יצר העריות, בולטת העובדה שלביטול
היצר יש מחיר. מחיר ביטול יצר העבודה הזרה הוא איבוד הנבואה ומחיר
ביטול יצר העריות הוא ניוון העולם וחידלון. לכן, המחשבה שמכוח
ביטול היצרים יימנעו כל הקלקולים בטעות יסודה, ואדרבה, יש להכירם
ולהתמודד עימם כיאות.

✓ יצר הרע הוא טוב מאוד

לאור העובדה שהימצאותם של היצרים היא מבורכת וטובה, נשאלת
השאלה מדוע הקב"ה מכנה את חלק מהכוחות שבאדם בשם **יצר**
הרע²⁰.

באמת, כפי שראינו לעיל, אין היצר במהותו דווקא טוב או רע. השימוש
בו הוא שיקבע. אם האדם ימשול ביצר, תתברר מציאותו כטובה, ומכוח
השליטה בתאוות ובדחפים תצמח ברכה וישועה. אבל אם יתן האדם
דרור ליצריו, ללא איזון וללא בקרה, הרי שיתברר למפרע שהיצר נקרא,
בצדק, יצר הרע.

במילים אחרות, האדם הוא שמחליט באיזה שם לקרוא ליצר. אם הוא
ינווט את כוחות התאוה לטובה, הרי שהיצר ייקרא בשם יצר הטוב, אך
אם הוא יחליט להשתמש בתאוה להרס ולפגיעה, ייקרא היצר יצר הרע,
ומוטב לו לאדם שלא היה נברא.

טיעון זה, כי אפשר להשתמש ביצר הרע לטובה, עולה מדרשתו של רבי
נחמיה במדרש קהלת רבה, שם הוא מתייחס ליצר הרע:

נחמיה בריה דר' שמואל בר נחמן אמר:

"והנה טוב מאוד".

והנה טוב - זה האדם.

19 תקנת השבין, אות ו', עמוד ע"ה.

20 "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית, ח, כ"א)

מדוע חזק כל כך יצר העריות?

מדוע כל יצר מונע בעוצמה שונה? האם אפשר לדרג את עוצמות היצרים? כיצד אפשר להסביר את העובדה שיצר המין בולט בעוצמתו הגדולה? ומה אפשר ללמוד מכך?

נחת רוח נעימה

לאחר שבפרק הקודם ביררו את תפקיד היצרים ואת משמעותם, ולאחר שראינו כי היצר יכול לשמש כמנוף להתעלות או חלילה כגורם לנפילה, נבחן בפרק זה את דירוג עוצמות היצרים השונים. נברר מדוע כל יצר מונע בעוצמה שונה. בירור זה יוביל אותנו להבנה חדשה של תפקידם של היצרים השונים. מתוך ציור מחודש זה נדע לגשת אל עצמנו ואל ההתמודדויות שלנו בצורה נכונה יותר.

דרכם של בני האדם שאין הם מעמידים מטרה למחשבתם לארגן ולסדר את הכוחות בתוכם. אין אדם בוחן איזה כוח חזק מחברו ומדוע, אלא נע בשגרת ההתמודדות והחיים.

מדוע דווקא כן חשובה ההבנה הזו? מכיוון שכאשר האדם יצליח לסדר את כוחותיו כראוי, יוכל מתוך סדר זה ביתר קלות לתת לכל כוח את המקום הראוי לו¹⁶. מי שיצליח לסדר ולדרג את כוחותיו בצורה נכונה יזכה ל"נחת רוח נעימה", כפי שכותב הרב קוק בספר 'מוסר אביך':

כלל גדול הוא כי כל דבר טוב ונכבד וחשוב, כשהוא **במקומו הנכון** ומושג בהדרגתו לעצמו, נמצא בציריו מצב המנוחה השלמה ושלווה והשקט, ונחת רוח נעימה עוברת ומרחפת וממלאה את כל חלל החי המשיגו²⁷.

רבי יהודה הלוי בספרו 'הכחד' מפליג במעלתו של האדם ששוטט על כוחותיו ואף מכנהו 'חסידי'; 'החסידי המושל בעצמו, נותן לכל כח מכוחות נפשו וגופו את חלקו ומספק לכל כח את צורכו, וממלא את חסרונו, ומאריך הוא מונע את הכוחות המאומים לעבור את גבולם הוא חוסם את כח הכעס שלא יפרץ במקום שאינו נצרך, ומאריך הוא נותן לו להתפרץ במקום המתאים, לשם גערה באנשים רעים, או בעת יכוח בענייני דעות וחכמות, כאשר יש צורך להניב בחירותם. (הכודר, תחילת מאמר שלישי)

27 מוסר אביר, עמוד מ"א, הוצאת מוסד הרב קוק.

וואמרו ז"ל: כל הגדול יצרו גדול. כי גדלות אחד על חבירו הוא רק כפי גודל החשק שלו לטוב. דהיינו, כח היצר, כי יצר טוב ויצר רע אחד זה לעומת זה בשני חללי הלב כפי החשק שבלבו בימין לטוב כן בשמאל לרע ולכך יצר רע גם כן גדול²⁵.

25 צדקת הצדיק, אות רמ"ח.

והנה טוב - זה יצר הטוב.

מאוד - זה יצר הרע.

וכי יצר הרע הוא טוב מאוד?

אלא ללמדך שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אדם

אישה ולא הוליד בנים

שכן שלמה אומר כי היא קנאת איש מרעהו²¹

על פי דברי רב נחמיה הימצאותו של היצר אינה שלילית. אדרבה, דברי הקב"ה בסיום הבריאה "והנה טוב מאוד" מכוונים בעיקר להימצאותו של יצר הרע. בזכותו בונים בתים, בזכותו מתחתנים ובזכותו גם מולידים ילדים.

אל תקלקל

חובת לקיחת האחריות וחובת הניצול הנכון של הכוחות שטמונים באדם הן פועל יוצא של תפיסת היצרים ככוחות יצירה. במדרש מתוארת פנייתו של בורא העולם אל האדם הראשון מיד לאחר היבראו:

בשעה שברא הקב"ה את האדם הראשון

נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן.

אמר לו: כל מה שבראתי - בשבילך בראתי.

תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי,

שאם תקלקל אין מי שיתקן אחריך²²

האדם הראשון קיבל כוחות רבים ומשמעותיים. הוא נמצא בגן העדן ועליו "לעובדה ולשמרה". הוא קורא שמות לבעלי החיים, ובכוחו להוליד ילדים ולהמשיך ממנו את השרשרת האנושית.

עם כוחותיו הרבים מקבל האדם הראשון גם אחריות גדולה. הוא יכול לבנות אך גם להחריב, הוא יכול ליצור אך גם להרוס. אם נביט באותה שעה של אותו ציווי נמצא - עולם נברא ובתוכו גן ובתוכו אדם אחד עם כוחות רבים. אומר לו הבורא: כל מה שכאן - בשבילך.

השמים, הפרחים, השמש - עבורך. העולם יכול לנסוק ויכול להתפורר. ומכיוון שכל מה שנברא הוא בשבילך, אתה גם תכריע את עתידו ואת אופיו. אין דבר אחר שיקבע את סיכויי העולם לטוב, מלבד השימוש שלך בכוחותיך. אתה תחרוץ את גורלו. אם תקלקל - העולם יתקלקל ואין מי שיתקן. אם תיטיב - יוטב לעולם.

21 קהלת רבה, פרשה ג', אות ג'.

22 קהלת רבה, פרשה ז', אות י"ג.

מאז ועד היום בני האדם הם אלו שקובעים את אופיו של העולם, והם במעשיהם מחליטים אם תצמח ממנו תועלת וברכה או קלקול ואכזבה.

סיכום

שאלנו בראש הפרק האם היצר הוא שלילי, ובסיכומנו אפשר לומר כי **אין כוח שבשורשו הוא שלילי**. הכל תלוי במשתמש. יצר הממון מאפשר לאדם להתפרנס בכבוד אך גם יכול להוביל אותו לרדיפת בצע ולקמצנות. יצר האכילה גורם לאדם לאכול ולחזק את כוחות גופו אך בגללו יכול האדם גם לאכול אכילה גסה. מכוח יצר המין אפשר להביא חיים חדשים לעולם אך גם קלקולים גדולים נגרמים בגללו. יצר הרוחניות יכול להביא את האדם ואת העולם לקרבת ה' מופלאה, להביאם לנבואה, אך אותו יצר יכול לגרום לבני האדם לעבוד עבודה זרה.

ביטול היצר הוא לא הפתרון האידיאלי מכיוון שכאשר כוח מתבטל מהעולם בהכרח מתבטלת איתו האפשרות שינוצל לטובה. לכן כאשר ביטלו את יצר העבודה זרה פסקה גם ההשראה החיובית, כוח הנבואה. כאשר ניסו לבטל את יצר העריות, העולם הגיע לידי חידלון, ואפילו התרנגולות לא הטילו ביצים והאדם גם הוא לא היה יכול להמשיך להביא חיים חדשים לעולם.

האתגר העומד בפני האדם הוא להשתמש בצורה הנכונה בכל כוח וכוו, ולהטביע בו אופי חיובי²³.

לאחר דברים אלו אפשר להבין את דבריו המפתיעים של הסבא בסיפור המובא במסכת סוכה²⁴ -

אביי רואה איש ואישה שמצליחים לעמוד בנסיון בתחום יצר העריות, נסיון שהוא בעצמו לא היה עומד בו, כך לפחות הוא חושב, ודעתו נחלשת עליו. הוא משוכנע שהדבר מלמד על פחיתות מעלתו הרוחנית. אך אז מגיע במפתיע סבא מסתורי ומגלה לאביי סוד גדול ונפלא: **"כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו"**. היצר שלך, שגדול הוא משלהם, הוא זה שמעיד על עוצמותיך, ולא על חסרון מעלתך. וכך פירש רבי צדוק את משמעות דברי הסבא:

23 נכונים הדברים אצל כל בני האדם ונכונים הם שבעתיים אצל בני הנעורים. את מערכת ההתמודדות אין לדחות לשלבים מאוחרים יותר של החיים. "כחצים ביד גיבור כן בני הנעורים" - כמו חץ אשר נזק למרחקים כך גם שנות הנעורים, השפעתן ניכרת שנים רבות לאחריהן. מי שלא יתחיל בעבודת השליטה והכוונת הכוחות בגיל צעיר, כאשר ינסה לעשות זאת מאוחר יותר, לאחר שכבר הרגיל את גופו ללכת בדרך סרה, תהיה מלאכתו קשה עשרת מונים.

24 סוכה נ"ב, ע"א.